

УДК 378:005

Житомирська Тетяна

ORCID 0000-0002-7015-0819

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальнонаукових дисциплін,
Дунайський інститут
Національного університету «Одеська морська академія»
(м. Ізмаїл, Україна) E-mail: tanyazhit80@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТЕХНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МЕНЕДЖЕРІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Мета статті полягає в уточненні поняття технічної культури менеджерів морської галузі; розкриттю особливості забезпечення формування технічної культури менеджерів морської галузі в умовах неперервної освіти та висвітленню результатів апробації запропонованої моделі цього формування.

Методологія. Методологічною основою дослідження є системний та особистісно-орієнтований підходи до аналізу педагогічної, управлінської та технічної літератури та педагогічного досвіду з питань педагогічного забезпечення формування технічної культури менеджерів морської галузі. У роботі використано багаторівневий системний аналіз наукових джерел, що ґрунтується на філософському, загальнонауковому та частково-науковому та конкретно-науковому рівнях пізнання.

Наукова новизна полягає у встановленні основних підходів до формування технічної культури менеджерів морської галузі й експериментальній перевірці ефективності методики їх реалізації. У статті розкриваються сутність та зміст поняття технічної культури менеджерів морської галузі, розглядається створення системи педагогічного забезпечення підготовки менеджерів морської галузі в сучасних умовах функціонування цієї галузі за допомогою побудови моделі формування технічної культури менеджерів морської галузі. Під педагогічним забезпеченням процесу формування технічної культури менеджерів морської галузі на основі використання запропонованої нами моделі розумітимемо продуману у всіх деталях спільну педагогічну діяльність, сукупність способів, прийомів, методів, кроків, послідовність виконання яких забезпечує процес становлення та розвитку системних властивостей особистості.

Зміст статті дозволив дійти **висновку**, що розроблена автором система педагогічного забезпечення формування технічної культури менеджерів морської галузі в умовах неперервної освіти є цілісною дидактичною системою, що дозволяє ефективно, з високою якістю вирішувати педагогічні завдання, і може бути використана викладачами морських ЗВО.

Ключові слова: менеджер морської галузі; підготовка менеджерів; технічна культура; управління морським господарством, якість підготовки менеджерів морської галузі.

Постановка проблеми. Розвиток соціальних відносин у світі зумовив необхідність розгляду техніки, як явища культури, оскільки потреби у ній виходять далеко за межі елементарних біологічних потреб. У цій ролі вона перебуває у різноманітних зв'язках з іншими явищами культури: наукою, мораллю, економікою, політикою, мистецтвом тощо. Проте характер цих зв'язків техніки з різними елементами культури суттєво різняться.

Німецький філософ Ф. Рапп намагався створити універсальне визначення «техніки-технології». На його думку, у вузькому значенні «техніка-технології», є сукупністю предметних артефактів, створених для здійснення інженерної перетворюючо-конструктивної діяльності. Тобто техніка є тим, за допомогою чого людина перетворює природу, саму себе, суспільство з функцією та метою конструювання та реконструювання предметної реальності. можна назвати два типи визначень поняття «техніка». Отже, техніка у вузькому значенні слова є інженерна діяльність, у широкому – будь-яка ефективна методологічна діяльність людини, в нашому дослідженні має місце технічна культура (ТК) менеджера морської галузі [1].

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, зміна суспільних відносин, надшвидка модернізація технічних пристроїв зумовили необхідність пошуків шляхів реагування професійної освіти на потреби фахівців різних галузей, у тому числі і в галузі морського менеджменту. У сучасному світі, для забезпечення власної конкурентоздатності на ринку праці, менеджер морської галузі має бути високоосвіченим їх розвиненим світоглядом, одною із найважливіших частин якого є його ТК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних і практичних засади підготовки менеджерів здійснювалось такими вітчизняними науковцями, як Г. Дмитренко, Л. Калініна, Л. Карамушка, В. Маслов, В. Пікельна, та ін. Професійно важливі якості особистості менеджера відображають наукові праці В. Афанасьєва, Ю. Конаржевського, В. Сухомлинського, П. Худомінського та ін.

У науковій літературі ТК особистості, як правило, розглядається через призму професійної діяльності і вважається складовою професійної культури. Різні аспекти розвитку ТК менеджерів досліджували Л. Батченко, О. Виговська, М. Гриньова, І. Драч, М. Дробноход, М. Захаров, В. Жигір, Н. Коломинський, О. Крупський, С. Крисюк, Є. Намлієв, Р. Шакуров та ін.

Мета статті – уточнити поняття ТК менеджерів морської галузі; розкрити особливості забезпечення формування ТК менеджерів морської галузі в умовах неперервної освіти та висвітлити результати апробації запропонованої моделі цього формування.

Результати дослідження. У цифрову епоху темпи технологічного розвитку ведуть до значних змін в освіті, у способах спілкування та взаємовідносинах учасників освітнього процесу, а також у педагогічних технологіях. Проте чинні системи освіти створювались для іншої епохи – відповідно педагоги закладів освіти наштовхуються на величезну кількість проблем, які з цим пов'язані. Адже вже не можна гарантувати, що, ґрунтуючись на традиційних педагогічних підходах, ми розвиваємо в учнів/студентів компетентності, що потребуються у складному, все більш невизначеному, мінливому та неоднозначному майбутньому [2].

Праця менеджерів морської галузі специфічна за внутрішніми та зовнішніми умовами його організації та практичного здійснення. Це пов'язано з особливостями виробничої, економічної та комерційної діяльності, що протікає у складних умовах мореплавання та міжнародного судноплавства. Умови, в яких доводиться реалізовувати ці завдання, характеризуються великою різноманітністю та складністю, що визначає вимоги до якості підготовки менеджерів морської галузі в умовах неперервної освіти.

Під професійною підготовкою менеджерів ми розуміємо процес, у ході якого майбутній фахівець набуває систематизованих знань, розвиває вміння та навички, адекватні його професійній діяльності, що загалом забезпечує його професійну захищеність та адаптивність [3]. Необхідність постійного вдосконалення професійних навичок приводить до неминучості впровадження неперервної освіти. Безперервність освіти – необхідність і доступність освіти не тільки на початку життєвого шляху людини, але й упродовж всього життя, що обумовлено стрімким зростанням обсягів знань, інформаційних потоків, вдосконаленням технологій у всіх сферах діяльності суспільства і людини; забезпечення організаційної і змістової єдності, спадкоємності і взаємозв'язку всіх ланок освіти, спільно і скоординовано вирішального завдання із соціалізації особистості і такого, що задовольняє її прагнення до самоосвіти, саморозвитку [4].

На сьогодні існують різні ставлення до сутності «педагогічного забезпечення». Від наповнення цього поняття залежала і залежить ефективність освіти, у тому числі професійної. В основному, під поняттям «педагогічне забезпечення» розуміють різні умови, необхідні реалізації ефективності тієї чи іншої сторони освітнього процесу. У цьому дослідженні йдеться про систему педагогічного забезпечення формування ТК менеджерів морської галузі, що включає комплекс ресурсів та спеціальних умов, націлених на формування у них компетентності, адекватної вимогам та виробничим умовам галузі, в якій їм доведеться працювати, та враховує характеристики об'єктів різних профілів, що зустрічаються у їхній виробничій діяльності.

Питання педагогічного забезпечення навчання менеджерів для морського торгового флоту як особливої категорії управлінців у наукових дослідженнях розглянуто досить фрагментарно. Під педагогічним забезпеченням процесу формування ТК менеджерів морської галузі розумітимемо продуману у всіх деталях спільну педагогічну діяльність, сукупність способів, прийомів, методів, кроків, послідовність виконання яких забезпечує процес становлення та розвитку системних властивостей особистості з безумовним забезпеченням комфортних умов для педагога та здобувача освіти.

Тенденція безперервності відкриває певні можливості для формального, неформального та інформального навчання впродовж життя. Освітнє середовище закладів професійної освіти стає більш відкритим, доступним, інноваційним, розвиваючим, бізнес-орієнтованим, інклюзивним та мотивуючим до здобуття знань і навичок самостійного навчання, а також культивує готовність до виконання різноманітних професійних і соціальних обов'язків [5].

Однією з невід'ємних завдань дослідження є створення моделі об'єкта, що вивчається. Модель процесу формування ТК курсантів проектувалась на основі концепції логіко-сміслового моделювання.

Розроблена нами модель формування ТК менеджерів морської галузі в умовах неперервної освіти містить три блоки: методологічний блок, змістовно-технологічний блок та результативний блок.

Методологічний блок моделі орієнтований на придбання студентами у процесі навчання якісних знань, які необхідні для вирішення технічних завдань у професійній сфері менеджера. Важливою функцією методологічного блоку є забезпечення мотивації менеджерів морської галузі до розвитку ТК. Виникнення і реалізація технічної складової професійної діяльності визначається мотиваційною спрямованістю. Система технічних знань фахівця розвивається в процесі пізнавальної діяльності і знаходить вираження в пізнавальній активності [6]. До цього ж блоку ми віднесли методологічні підходи та дидактичні принципи.

Другий, *змістовно-технологічний блок моделі* містить педагогічні умови формування технологічної культури менеджерів морської галузі разом із методами, формами і засобами їх реалізації. Питання визначення педагогічних умов розглядалось нами в попередніх публікаціях, найважливіші з них:

1. Забезпечення формування мотивації на основі використання сучасних технічних засобів.
2. Активізація здобувачів освіти у засвоєнні ЗУН та розвитку особистісних якостей через використання інтерактивних технологій навчання та сучасних засобів навчання.
3. Використання інноваційних технологій у процесі формування технічної компетентності майбутніх спеціалістів.
4. Створення професійно-орієнтованого інформаційно-освітнього середовища та сучасного навчально-методичного забезпечення.
5. Формування рефлексивного мислення.

Також до цього блоку нами була включена педагогічна технологія формування ТК. Розроблена технологія формування ТК спирається на принципи міждисциплінарності (взаємозв'язок та послідовне поєднання даних різних наук, зміст окремих предметів, що вивчаються у ЗВО); інтегрованості (взаємопроникнення та взаємозбагачення основних галузей морської діяльності); ціннісного ставлення до професійної діяльності (збіг індивідуальної та суспільної системи цінностей).

Результативний блок представленої нами моделі відповідає за визначення отриманого у процесі формування ТК її рівня і, за необхідності, здійснення коригуючих впливів. Для цього було визначені критерії сформованості технічної компетентності. А також описані рівні сформованості технічної компетентності: елементарний; репродуктивний; реконструктивний і творчий.

Апробація моделі включала три етапи. На першому етапі був здійснений констатувальний експеримент, який дозволив з'ясувати реальний стан проблеми, здійснити добір комплексу діагностичних методів, визначити рівні наявності технічної культури менеджерів морської галузі.

Другий етап був формуючим експериментом з апробації виявленого на теоретичному етапі дослідження дидактико-технологічного забезпечення процесу формування ТК менеджерів в умовах неперервної освіти. На етапі проводилася підсумкова діагностика рівня сформованості компонентів їх ТК.

При виборі експериментальних та контрольних груп особлива увага зверталась на те, що вони мали бути типовими. Здобувачі були поділені на чотири групи: дві експериментальні та дві контрольні. Як контрольні виступали групи традиційних форм проведення занять. У експериментальні групи входили здобувачі, під час навчання яких використовувалися різноманітні технічні засоби.

Як критерії оцінки рівнів сформованості були визначені: світоглядна спрямованість та переконання; знання; вміння. Для визначення змісту аксіологічного компонента ТК ми використали методіку М. Рокіча [6], засновану на прямому ранжируванні списку цінностей. Оцінюючи рівні формування у менеджерів морської галузі світоглядної спрямованості, ми використовували метод анкетування за орієнтаційною анкетною Б. Басса [7].

Вимірювання рівнів самоактуалізації ТК здобувачів проводилося нами за методикою Е. Шострома (*Personal Orientation Inventory, E. Shostrom*) [6]. Оцінка технічних знань, що використовуються майбутніми фахівцями у професійній діяльності, проводилася на основі методів письмового та усного опитування, а також виконання вправ на спеціальних тренажерах.

Результати психолого-педагогічного дослідження формування ТК на початковому етапі експерименту показали недостатньо високий рівень сформованості ТК (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні розвитку ТК менеджерів морської галузі на початковому етапі експерименту в умовах неперервної освіти

Рівні сформованості ТК	Показники рівнів сформованості		
	Направленість і переконання, %	Знання, %	Уміння, %
Елементарний	11	16	10
Репродуктивний	51	60	36
Реконструктивний	32	18	47
Творчий	6	6	7

У ході дослідження на базі експериментальних груп були розроблені та апробовані основні напрямки реалізації педагогічних умов розвитку ТК менеджерів морської галузі у світоглядному аспекті, що сприяло успішному засвоєнню ними цінностей, норм, знань, умінь і навичок а також розвитку особистісних якостей.

Експериментальна робота здійснювалася у таких формах:

- проведення семінарів, інтерактивних та технічних практикумів, лекцій, практичних занять;
- робота творчих майстерень, науково-практичних конференцій, тематичних ігор;
- варіація характеру та напрямків методичного супроводу навчальної діяльності експериментальних груп.

Експеримент підтвердив (табл. 2), що застосування запропонованого нами дидактико-технологічного забезпечення дозволяє зробити процес формування ТК менеджерів морської галузі ефективним та керованим.

Порівнявши між собою результати контрольних і експериментальних груп, можемо спостерігати суттєве зростання значень показників ТК менеджерів морської галузі в умовах неперервної освіти.

Рівні розвитку ТК менеджерів морської галузі на завершальному етапі експерименту

Рівні сформованості ТК	Показники рівнів сформованості					
	Направленість і переконання, %		Знання, %		Уміння, %	
	Контр. гр.	Експ. гр.	Контр. гр.	Експ. гр.	Контр. гр.	Експ. гр.
Елементарний	10	4	9	0	8	6
Репродуктивний	49	35	56	32	32	24
Реконструктивний	34	47	27	53	53	59
Творчий	6	14	8	15	7	11

Висновки. Узагальнюючи викладене вище, можна констатувати, що сутність розробленого нами дидактико-технологічного забезпечення полягає: у попередньому проектуванні навчального процесу з подальшою можливістю відтворення цього проекту у педагогічній практиці; у спеціально організованому цілеутворенні, що передбачає можливість об'єктивного контролю за якістю досягнення поставлених дидактичних цілей; у структурній та змістовій цілісності розробленої технології, тобто у неприпустимості внесення змін до одного з її компонентів без зміни інших; у виборі оптимальних методів, форм і засобів, що диктуються злком певними та закономірними зв'язками всіх елементів технології; в наявності оперативного зворотного зв'язку, що дозволяє своєчасно та оперативно контролювати та коригувати процес формування ТК в умови навчання.

У той же час ця система повинна постійно покращуватися, що обумовлено розвитком морської галузі та вимогами до морських фахівців взагалі і до менеджерів морської галузі, зокрема. Система педагогічного забезпечення формування ТК менеджерів морської галузі, що покладена в основу запропонованої нами моделі формування ТК майбутніх спеціалістів є цілісною дидактичною системою, що дозволяє ефективно, з високою якістю вирішувати педагогічні завдання, і може бути використана викладачами морських ЗВО.

References

- Максимів Т. Філософський зміст поняття «техніка». *Збірник тез міжнародної наукової конференції молодих учених та студентів «Філософські виміри техніки»*, 30 листопада – 1 грудня 2016 р. Тернопіль: ТНТУ, 2016. С. 32.
Maksymiv, T. (2016). *Filosofskyi zmist poniattia «tekhnika»* [Philosophical meaning of the concept of «technique»]. *Zbirnyk tez mizhnarodnoi naukovoï konferentsii molodykh uchenykh ta studentiv «Filosofski vymiry tekhniki» – Collection of theses of the international scientific conference of young scientists and students «Philosophical dimensions of technology»*, November 30–December 1, Ternopil, Ukraine : TNTU. [in Ukrainian].
- Марцева Л. А. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2015. 459 с. URL : http://eprints.zu.edu.ua/19469/1/dys_Marceva.pdf. (Дата звернення 13.08.2022 р.)
Martseva, L. A. (2015). *Teoretychni ta metodychni osnovy profesiinoï pidhotovky molodshykh spetsialistiv radiotekhnichnoho profilu* [Theoretical and methodical bases of professional training of radio-technical specialists]. *Doctor's thesis*. Zhytomyr, Ukraine. [in Ukrainian]. Retrieved from : http://eprints.zu.edu.ua/19469/1/dys_Marceva.pdf.
- Макаренко Л. Л. Інформатизація освіти як пріоритетний напрям модернізації освіти в умовах інформаційного суспільства. *Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова*. 2013. № 43. Серія 5. Педагогічні науки і перспективи. С. 118. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/18041/3/Makarenko.pdf> (Дата звернення 16.08.2022 р.)
Makarenko, L. L. (2013). *Informatyzatsiia osvity yak prioritetnyi napriam modernizatsii osvity v umovakh informatsiinoho suspilstva* [Informatization of education as a priority direction of modernization of education in the conditions of the information society]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. Drahomanova. Seriiia 5. Pedagogical sciences and perspectives № 43*, 118. [in Ukrainian]. Retrieved from : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/18041/3/Makarenko.pdf>
- Слабко В. М. Формування технічної компетентності майбутнього вчителя технологій в процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 51. С. 267–271. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8187>. (Дата звернення 12.08.2022 р.)
Slabko, V.M. (2015) *Formuvannia tekhnichnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia tekhnolohii v protsesi profesiinoï pidhotovky* [Formation of the technical competence of the future technology teacher in the process of professional training 2015. С. 267–271] *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektivy – Scientific journal of the M. P. Drahomanov National Pedagogical University. Series 5: Pedagogical sciences: realities and prospects*. Kyiv, Ukraine: Vydav.nytststvo NPU imeni M. P. Drahomanova, Vol. 51, 267–271. [in Ukrainian]. Retrieved from : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8187>.

5. Радкевич В. Тенденції трансформаційних змін професійної освіти в добу незалежності України. *Professional Pedagogics*. 2020. Вип. 1(20). С.176–184. URL : [https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.20.176–184](https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.20.176-184) (Дата звернення 19.08.2022 р.)
Radkevych, V. (2020) Tendentsii transformatsiinykh zmin profesiinoi osvity v dobu nezalezhnosti Ukrainy. *Professional Pedagogics*, Vyp.1(20), S. 176–184. [in Ukrainian]. Retrieved from : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8187>.
6. Rokeach, M. (2008). *Understanding Human Values*. United Kingdom: Free Press.
7. Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации. Описание и руководство к использованию / Под ред. А.Ф.Кудряшова. Петрозаводск: изд-во «Петроком», 1992. 320 с.
Luchshye psikhologicheskiye testy dlia profotbora y proforyentatsyy. (1992). Opysanye y rukovodstvo k yspolzovaniyu [The best psychological tests for professional selection and career guidance. Description and instructions for use]. Petrozavodsk, Russia : publishing house «Petrokom» [in Russian].
8. Оф. Сайт HR-ліги: спільноти кадровиків і фахівців з управління персоналом. Бібліотека статей / Інструменти HR-менеджера. URL : <https://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=1063> (Дата звернення 11.08.2020 р.)
Of. Sait HR-lihy: spilnoty kadrovikiv i fakhivtsiv z upravlinnia personalom. Biblioteka statei / Instrumenty HR-menedzhera [Of. HR-league website: collaborative personnel officers and fahivtsiv with personnel management. Library of articles / Tools of an HR manager]. Retrieved from : <https://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=1063>

Zhytomyrska T.

ORCID 0000-0002-7015-0819

PhD in Pedagogical Sciences.
Associate professor of the Department
of «general scientific disciplines»,
Institute of the National University «Odesa Maritime Academy» Ukraine
(Izmail, Ukraine) E-mail: tanyazhit80@gmail.com

PEDAGOGICAL PROVISION OF THE FORMATION OF THE TECHNICAL CULTURE OF MANAGERS OF THE MARITIME INDUSTRY IN THE CONDITIONS OF CONTINUOUS EDUCATION

The purpose of the article is to clarify the concept of technical culture of maritime industry managers; revealing the specifics of ensuring the formation of the technical culture of managers of the maritime industry in the conditions of continuous education and highlighting the results of the approval of the proposed model of this formation.

Methodology. The methodological basis of the study is a systematic and person-oriented approach to the analysis of pedagogical, managerial and technical literature and pedagogical experience on issues of pedagogical support for the formation of the technical culture of managers of the maritime industry. The work uses a multi-level systematic analysis of scientific sources, which is based on philosophical, general scientific and partly scientific and specific scientific levels of knowledge.

The scientific novelty consists in establishing the main approaches to the formation of the technical culture of managers of the maritime industry and experimental verification of the effectiveness of the methods of their implementation.

The article reveals the essence and content of the concept of technical culture of managers of the maritime industry, considers the creation of a system of pedagogical support for the training of managers of the maritime industry in the modern conditions of the operation of this industry with the help of building a model of the formation of technical culture of managers of the maritime industry. Under the pedagogical support of the process of forming the technical culture of managers of the maritime industry based on the use of the model proposed by us, we mean a joint pedagogical activity thought out in every detail, a set of methods, techniques, methods, steps, the sequence of which ensures the process of formation and development of systemic personality properties.

The content of the article made it possible to come to the conclusion that the system of pedagogical support for the formation of the technical culture of managers of the maritime industry in the conditions of continuous education developed by the author is a complete didactic system that allows effective, high-quality solving of pedagogical tasks, and can be used by teachers of maritime higher education institutions.

Key words: Maritime Industry Manager; Training of Managers; Technical Culture; Maritime Management, Quality of Training of Managers of the Maritime Industry.

Стаття надійшла до редакції 14.08.2022

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Н. О. Терентьєва